

Ispánovics Csapó Julianna
Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

UDK 821.511.141.09(497.113):821.163.
41.09-31
Originalan naučni rad

INTERKULTURÁLIS JÁTÉK DANILO KIŠ ÉS TOLNAI OTTÓ REGÉNYVILÁGÁBAN*

A magyar-zsidó-szerb származású Kiss Dániel/Danilo Kiš és a jugoszláviai-szerbiai-vajdasági (Kračsun) Tolnai Ottó – mindketten egyaránt egy kulturális (nemzeti, társadalmi) köztes-helyzet alakjai és szövegteremtői. A köztes (közép-kelet-európaiként is megnevezhető) pozícionáltság egy sokdimenziójú, dinamikus, átjárókban, oda-vissza kapcsolódásokban gazdag szövegvilágot generál mindkét alkotó esetében.

A tanulmány célja a Danilo Kiš és Tolnai Ottó korai regényszövegeinek az analízise a délszláv térség, a magyar kultúrtér és európai pozícionáltság kontextusában. A vizsgálandó irodalmi szövegek töredékessége, műfaji és interkulturális átjárásai, a különféle kulturális kontextusokból kibontakozó, határhelyzetekben megjelenő, sokszor különös/különc alteregők galériája egy sokrétű, izgalmas, a XX. század hatvanas éveinek a kulturális mintáit reprezentáló kultúrmodell kifejtésének, szintézisének a lehetőségét kínálja.

Kulcsszavak: regény, kultúraköziség, határhelyzet, kultúrmodell, Danilo Kiš, Tolnai Ottó

A KÖZTES POZICIONÁLTSÁG ISMÉRVEI

Élet és irodalom összeforrottságára alapozva szerkeszti egybe Radics Viktória Danilo Kiš pályarajzát, breviáriumát. Az életbe ágyazódik az irodalom (az életmű), és fordítva. Avagy „az élet és irodalom, a személy és művész zár és kulcs, kulcs és zár voltak Danilo Kišnél” (RADICS 2011: 5). Élete végén film készült róla (*Life & Literature*), ami halála miatt befejezetlen maradt, másrészt egy hasonló (ál) interjúkötet megírására készült. Tolnai Ottó szabálytalan portréfilmben¹ vezeti el olvasóit Ó-Kanizsára, az Adriára, Szabadkára, Palicsra, interjúkötetéért² Magyar Irodalmi Díjat kapott.

Danilo Kiš (Kiss Dániel) és Tolnai (Kračsun) Ottó azonosságtudatát, szövegtereit a köztes pozícionáltság, a közép-kelet-európai identitás attribútumai

---

¹ csapo@eunet.rs

A flamingó térde. Portréfilm Tolnai Ottóról. Rend. Villányi László, Hartyándi Jenő. 1996–2001.

² Költő disznózsírból 2004. Egy rádióinterjú regénye. Kérdező: Parti Nagy Lajos. Budapest, Kalligramm Könyvkiadó

jellemzik. A magyar-zsidó-montenegrói-szerb kultúra képlékeny határvidékén érlelődő Danilo Kiš a jugoszlávság létformáinak, eszmeiségének a terepén fut egybe az ifjabb kortárs, Tolnai Ottó jugoszlávságával, Szerbia-, Vajdaság- és Monarchia-élményével.

A két alkotó köztes pozícionáltságának az ismérvei egyrészt a származás, a biográfia, a családmitológia felől közelítve figyelhetőek meg, másrészt szövegalkotó mintáik, eljárásaik terepén ismerhetőek fel, hiszen textusaik a köztesség formáira, lehetőségeire alapoznak. Jellemző nagyformájuk átmeneti prózaműfaj, elbeszélésfűzér, amely a novellától a regény felé, a töredékekből felépülő nagyepikai forma irányába tart.

Közvetlen és közvetett kapcsolódások, átjárások az alkotói identitás szintjén

Kiš és Tolnai életútja, opusa egybefonódik. A kapcsolat fenntartói a közvetlen és közvetett kapcsolódások, átjárások nyomvonalain, Tolnai Ottó szöveghelyeinek a segítségével is feltárhatók.

A fiatalkor, a gimnazista évek, az alkotói eszmélések mozzanatai teremtik meg az első, korai kapcsolódási pontokat. „Még gimnazista voltam – írja Tolnai –, amikor Danilo Kiš közölni kezdett nemzedéke lapjában, a *Vidici*-ben. Mohón vártam e folyóirat minden számát; (...) Olyan volt a *Vidici*, mint egy titkos, alkímikus közlöny, amely mintha Leonardo, Dürer és Rembrandt ismeretlen vázlatait, misztikus írók jegyzeteit közölte volna; Belgrádról például, mint a világ közepéről beszéltek...” (Tolnai, 2004: 82). Danilo Kiš szövegeinek messzi múltat idéző miszticizmusa Tolnai Ottó lexikonalakzatában köszön vissza. A Tolnai-féle alkotói és szövegidentitás lényeges építőeleme a *Tolnai Világlexikon*, amelynek egyik címszava Nándorfehérvár (Beograd). A magyar és szerb múltat egyszerre megidéző földrajzi, történelmi entitás egyben művészet- és kapcsolattörténeti vonatkozások tárháza is: „... a *Tolnai* e szócikkéhez nagyon korán, már tizenévesen odakötöttem, beléje oltottam a modern szerb irodalmat, költészetet, összemontázsoltam a két címszót (Laza Kostićot, Nastasijevičet, Crnjanskít, a szürrealistákat, Matičot, Ristićet, Davičot, majd Popát, Pavlovićot, Konstantinovićot, Bora Čosićot, Bulatovićot, Danilo Kišt), noha ezt a másik címszót még csak most éltem, fantasztikusnak tűnt, hogy a csodálatos modern szerb irodalom éppen Nándorfehérváron, egy magyar városban született” (Tolnai, 2004: 348).

Danilo Kiš Tolnai-szövegeket fordít szerbre, amelyek a *Polja* c. irodalmi folyóiratban jelennek meg 1962-ben. Később Tolnai Ottó: *ZOO* c. verseskötetét is átülteti magyarra. A könyv 1969-ben lát napvilágot a belgrádi Nolit és az újvidéki Forum Könyvkiadó közös kiadásában (Ispánovics Csapó, 2007: 120, 122).

Danilo Kiš útmutatót ír fiatal írók számára (*Saveti mladom piscu*, 1984), amely „messzemenően meghatározza Tolnai Ottó, Domonkos István, Végel László, Maurits Ferenc, Böndör Pál, Balázs Attila, Fenyvesi Ottó többirányú, sokműfajú szépírói tevékenységét, s az ettől elválaszthatatlan művészettörténeti

tájékozottságot, művészetelméleti kiforrottságot” (Virág, 2010: 14). Tolnai Ottó Danilo Kiš *Korai bánat* c. könyvét elemzi fiatal írókkal sorról sorra („Előbb készítettem egy mikro-elemzést, majd ők is vettek egy-egy szöveget.” Tolnai 2004: 311). Az analízis fontos adaléka: „Kiš egyik interjújában a jó prózát illetően a tárgyiasságot tartja legfontosabbnak. Egy másik helyen Danilo, saját szövege kapcsán bizonyos metafizikai magokról tesz említést. Ezeket a metafizikai magokat próbáltam minden szövegben megkeresni. Ezek kis novellák” (Tolnai, 2004: 311).

Tolnai és Kiš időnként együtt szervezik a kortárs irodalmi élet eseményeit: „Nabokovot is sikerült Pécsre csábítanom. Igen, a nagy író, Vladimir Nabokovot. Danilo Kiš közvetített. Danilo Borges, Andrić és Kosztolányi mellett, Nabokovot kedvelte legjobban. Szóval Nabokovot is sikerült Pécsre csábítanom, nagy titoktartás közepette, abszolút inkognitóban (Konstantinović írja *Beckett, a barátom* című csodálatos könyvében, hogy Beckett azért látogatott 1958-ban Konstantinovićékhoz Belgrádba, mert ki akarta próbálni, lehetséges-e abszolút inkognitóban utaznia), hogy pillantást vessen Csontváry nevezetes kis vásznára, ugyanis szerintem nem festményről van szó, a zseniális mester valós pillangókat merített az olajba. Mondom, inkognitóban érkeztek Pécsre. Kiš megnézett néhány Krleža-színhelyet is, mint amilyen a nevezetes cukrászda és a tisztiiskola” (Tolnai, 2007: 229).

Tolnai Ottó és Danilo Kiš viszonya azért is bensőséges, mert Kiš, talán származása okán is, azok közé a szerb írók közé tartozik, aki valós érdeklődést tanúsít a magyar kultúra, irodalom iránt. A kapcsolat a nyelv szintjén kezdődik: „a szerb értelmiség közül senki sem tanult meg albánul... Magyarul például azért mindig tudott egy kis csoport, amely a lényegét közvetíteni, sugározni tudta (Zmaj, Veljko Petrović, Leskovac, Tišma, Kiš, Eugen Werber, Ivanji, Judita Šalgo, Sava Babić)” (Tolnai, 2007: 218). Kiš avatott ismerője a magyar irodalomnak: „(Emlékszem, Danilo halála előtt Szentkuthyhoz készült. A magyar regényről folytatott vitáink közben Danilo ugyanis azt állította, nincs jó, modern magyar regény, végül is, a *Prae* nagy, puha, első kiadása előtt megadta magát.)” (Tolnai, 2007: 188). Tolnai és Kiš utolsó nyilvános találkozását is a fenti pozíciók, kapcsolatok határozzák meg. A régi Jugoszlávia utolsó (a tévé által is felvételezett) montenegrói mimózaszüretén mindketten jelen vannak, amikor Kiš nyilvánosan is felvállalja identitásának magyar alkotóelemét: „Igen, ott a nagy ünnepség közepette felugrott és magyarul kezdett gyengülő hangján kiabálni, mármint hogy: üdvözöl” (Tolnai, 2007: 299).

A barát halálát követően sem szakad meg a kapcsolat. Tolnai Ottó rendszerese látogatója a szabadkai Danilo Kiš könyvkereskedésnek, részt vesz Szabadkán az íróbarát tiszteletére rendezett emlékkonferencián. Tárcájában ott lapul egy fotó az újvidéki angyalos házról, ugyanis „ez az angyal arról a párkányról még látta: / eduard kišt (danilo édesapját) loholni alant / látta amint / ugyanabban a pravoszláv templomban / ahol einsteint eskették volt / megkeresztelik danilót” (Tolnai, 2001: 106).

A két író találkozásaira, kapcsolódási pontjainak kialakulására szövegterek is alkalmat adnak. Tolnai az újvidéki Bem utcát nemcsak Sinkó Ervin lakhelyeként, hanem Danilo Kiš regényeinek a helyszínéeként is számon tartja: „ott volt az a ház, amelyik magától dőlt össze”. (Tolnai, 2004: 159). Tolnai és Kiš olykor hőseik megalkotáskor is összetalálkoznak. Bláthy Ottó alakja mindkét opus szövegvándora: „egyszer csak felémlett, hogy Danilo Kiš is említi valahol Bláthy Ottó nevét, És azt is megértettem persze, miért is említhette Kiš Danilo, illetve hőse, a MÁV, majd a GANZ nagy mérnökét, akinek a transzformátorokat és a vízturbinák szabályozását illető szabadalmi mellett, a sakkolásban, különösen a soklépéses sakkfeladványok műfajában is korszakos jelentőségű volt a tevékenysége” (Tolnai, 2007: 353). Szentkuthy és Kosztolányi mellett mindkét alkotó mesterei, ihletforrásai között tartja számon Csáth Gézát. Az *Árvacsáth* kapcsán jegyzi meg Tolnai: „danilo szintén készült írni csáthról” (Tolnai, 2006: 59).

A két szerző alkotói identitásának a szintjén szövődő fenti kapcsolatháló „külső (szituatív) keretfeltétele” (Földes, 2007: 18) a szövegek szintjén kialakuló „adogatásnak”, interkulturális átjárásoknak. Az interkulturális kommunikáció szociálpszichológiai megközelítése az idegenségi tapasztalatokra alapoz, vagyis az ismertnek hitt világ, mindig lehet másmilyen, mindig történhet valami váratlan dolog. A vizsgált szerzői identitások megnyilatkozásai, szövegeik intertextuális átjárásai az ún. kettős kontingencia mentén is vizsgálhatók, ugyanis, amint alább kiderül, „mindegyik fél megfigyeli a másik fél viselkedésének alakulását (azaz annak kontingenciáját), és a cselekvéseknek a másik fél szemszögéből helyesnek vélt folytatását választja” (Földes, 2007: 24). Így kommunikálnak Danilo Kiš szövegei az amerikai-európai kultúrhagyomány általa követhetőnek, továbbvihetőnek tekintett rétegeivel, így fordulnak Tolnai Ottó szövegei többek közt Kiš fent említett kultúrtörténeti mintái felé is.

Kulturális terrénumok – Interkulturális szövegjáték

A saját (honi) és idegen kulturális életvilágok (Toronyai, é. n.) összeszővődése újfajta kulturális terrénumokat hoz létre. Ilyen történelmi, kulturális tér az európai művészet, bölcsélet utáni nosztalgia szülte közép-európai szellemi tér (Horváth, 2011). Közép-Európa a II. világháború után leszakad a megrendült európai kultúrtérrel, amint Danilo Kiš írja *Iffjúkorom városa* c. munkájában: „Európának ez a fele, amely földrajzilag a középpontban, kulturális értelemben Nyugaton, politikailag pedig Keleten helyezkedik el, mindörökre elveszett” (Horváth idézi, 2011).

Ez az „elveszettség” Konrád György szerint inkább másságot takar, két (a keleti és a nyugati, a bizánci és a római) kultúrkör peremvidékén (folyamatos határhelyzetben) megjelenő új kulturális terrénumot: „Kelet-Közép-Európa – Varsótól Prágán és Budapesten át Belgrádig – a világnak nem kevésbé példászerű

és érdekes ötvözete, mint bármely más régió, földrész, kulturális térség. Nálunk ütközik össze és kavardok egymásba a nyugati és a keleti kultúra” (Konrád, 2011).

A kulturális identitásként is felfogható Közép-Európa az a határövezet, amelyben köztes pozícionáltságú szerzőink, Tolnai és Kiš szövegterei közvetlen és közvetett kapcsolódásaik, átjárásaik révén, rokon helyzetükből adódóan egy sokrétű identitással bíró szövegvilágot rajzolnak elének.

A vizsgált opusok, szövegek heterogén identitása interkulturális szövegjátékok mentén bomlik ki. „Ahogyan az egyes ember személyes identitása a sajátnak vallott történetekből épül fel, úgy az európai identitást a művészet és a bölcelet történetei adják” (Horváth, 2011: 4).

Kiš és Tolnai opusában egyaránt hangsúlyos elem a családmitológia, amely az európai családfa-modellek ritkább változatára, a „gyökérmintájú” családfa-modellre épül. Ezek a családfák „a múlt mélyrétegeiből fölfelé tartó, mindinkább szűkülő ősnemzedékek egyetlen kitüntetett utódban „csúcsosodnak” ki – az egyéni kiválás és túlélés jelképeként” (Nóvé, 2009: 5). Az efféle modellek a kiemelt személy szempontjából fölöslegesnek ítélt oldalágakat törlik, miközben énközpontú absztrakciókat, „a pusztulás jelképalakzatai”-t (Nóvé 2009: 18) hozzák létre. Pl. a *Holtak enciklopédiájában* a családmódel csúcsán a leszármazott, az unoka áll, számára jegyzetel az anya, neki írónak az apáról szóló történetek, az apát megrajzoló adatok. Tolnai narrátora az apa mellett a szülők, nagyszülők, nagybácsik, nagynénik történeteiből építi identitását.

Noha Danilo Kiš „is sokat járt Dubrovnikba, először oda akart áttelepedni, amikor elkezdődött ellene a hajsza Belgrádban” (Tolnai, 2004: 211), geopoétikájának mégsem a mediterráneum, hanem a klasszikus európai kulturális tereumok a hangsúlyos elemei. Tolnai geopoétikájának induló- és érkezőpontja egyaránt Dalmácia és a tengerképzet.

Danilo Kiš prózáját többnyire az európai művészet, bölcelet és vallás vagy a világ nagyhatású, Európát is besugárzó civilizációinak a történetei hatják át. A gnosztikus legendák (*Simon, a mágus*), a flamand festészet motívumai (*Végtisztesség*), a mormon templom adattára Salt Lake Cityben, Lovecraft horrortörténeteinek képisége (*Necronomicon*), az egyiptomi, thébai sírokban megjelenő Halottak Könyve (*Holtak enciklopédiája*), a Korán történetei (*Az epheszoszi hétalvók legendája*), a spiritizmus (*A varázstükör*), Platón erkölcsfilozófiája (*A Mester és a tanítvány története*), a Sioni Bölcsék Protocollumának a keletkezéstörténete.

Mind Kiš, mind Tolnai esetében lényeges szövegszervező erővel bírnak az európai kultúra klasszikus műfajai, az enciklopédia és a lexikon. A *Borisz Davidovics síremléke* „a történelmi hazugságok, becsapások és csapdák egész enciklopédiájával szolgál” (Radics, 2005: 55). A sztálinizmus változatos módszerei alakokban, szereplőkben gazdag „terepen” munkálnak. A forradalmárok galériáját a *Granat Enciklopédia* prezentálja, kétszáznegyvenhat „hiteles” életrajzot és önéletrajzot közöl. Borisz Davidovics forradalmi életútja ellenére hiányzik a reprezentáns adattárból, így lesz „a forradalom krónikáinak néma vásárlarosa”

(Kiš, 1978: 63), akinek viszont igen gazdag, szerteágazó a biográfiája („Életrajza nem szűkölködik adatokban; ami zavaró benne, az az időrend, amelyben a sok álnév meg helyszín szédületes iramú váltakozása miatt igen nehéz eligazodni” (Kiš, 1978: 66).

„A holtak enciklopédiája – írja Danilo Kiš – egy szekta vagy vallásfelekezet műve, amely demokratikus programelvei között hirdette meg – nyilván valamelyik bibliai tétel hatására – a holtak egyenlőségét azzal a szándékkal, hogy jóvátegye az emberi igazságtalanságot, és minden istenteremtényének egyenlő hely jusson az örökkévalóságban” (Kiš, 1990: 46). Az 1789 utáni években születő nagyforma stílusa sajátos: enciklopédikus tömörség és bibliai ékesszólás „minden korszak bizonyosfajta költői tömörséggel és képszerűséggel van feldolgozva, nem is mindig időrendi sorrendben, hanem a múlt, jelen és jövő valami különös keveredésében” (Kiš 1990: 47). A teljesség és a részletek könyve egyszerre: ami az enciklopédiát „egyedülállóvá teszi a világon, az a mód, ahogyan leírja az emberek egymás közötti viszonyát, kapcsolataikat, a tájat, mindazt a sok-sok részletet, amely az emberéletet alkotja” (Kiš, 1990: 44).

A Tolnai-szövegüniverzum architextusa a lexikon. „Tolnai Ottó számára a lexikon, különösen a *Tolnai Világlexikona*, esszenciális viszonyítási pont, önmeghatározásának nélkülözhetetlen kelléke. A névazonosság révén kisajátítja, saját könyvévé teszi a huszadik század népszerű lexikonsorozatát, ironikus játékot űz vele, s már-már a szerző-én sem biztos benne, hogy ő van a TOLNAIban, vagy a TOLNAI van őbenne. Az egész Tolnai-életmű felfogható a világlexikon újraírására tett kísérletként, a töredékesnek, széttartónak tűnő szövegüniverzum az egyetemesség, az enciklopédikus teljesség megragadására törekszik, a széthullott Nagy Formák újrendezésével kísérletezik” (Novák, 2013: 2). A Tolnai féle opus lexikográfusi munkája a Tolnai világlexikon átírásának, kibővítésének, összefirkálásának, átkollázsolásának a munkafolyamataiból áll össze, célja az Új Tolnai Világlexikon megalkotása. „...inkább egy guberáló, egy vidéki ószeres, gyűjtő, olykor becsüs barlangjára emlékeztet a szobám.” – írja Tolnai interjúregényében (Tolnai, 2004: 18). A káosz, a szemétdomb tere, tárgyai jelennek meg, s nem véletlen, teszi hozzá Tolnai, hogy Danilo Kiš utolsó könyvének a címe is *Lerakat* (*Skladište*, 1995). A fenti terek tárgyhalmaza megfelel a töredék esztétikájának, melynek idevágó terepei Fenyvesi Ottó montázstechnikával készült kollázsai, „a világ címszavakba foglalt bizarr narratívája” (Csányi, 2013: 134). Új világok új „szépségei” (káosz, diszharmonia, dekadens, morbid), színes, dinamikus, instant világ.

A fenti klasszikus európai szövegformák, műfajok mellett a Tolnai-szöveg fontos építőeleme a térkép, a térképen megjelenő „kis semmis formák” (peremvidékek, kistelepülések, építészeti objektumok), a „nagyformák” (Európa – Jugoszlávia – Monarchia – Magyarország) és a vízrajzi elemek (patak, csatorna, folyó, delta, torkolat, tó, tenger). A vízrajz térképen megjelenő folyók a tengerbe, az AZÚRBA torkollnak. Tolnai szövegtereiben a térkép egyrészt alkalom és forma a magánmitológia, a család „feltérképezéséhez”, másrészt lehetőség a múlt és jelen

időtereinek, kulturális örökségének, jelenvalóságának földrajzi térkép formájában történő kódolására. Tolnai kartográfíája a mindenkori földrajzi térkép(ek)en is megjeleníthető politikai, történelmi, kulturális eltéréseket tekinti a legfőbb identitásalkotó eszközöknek, hiszen „meghatározni saját magunkat azt jelenti, felfedezni, miben térek el lényegesen másoktól” (Rudaš, 2012: 111).

Danilo Kiš kartográfíája kontinentális. Simon mágus történetében előbb „a keletről nyugatra és nyugatról keletre vezető kusza ösvényeken” (Kiš, 1990: 8), majd „széltében hosszában terjesztik Názáreti Jézus tanításait” (Kiš, 1990: 8). Maga a mágus is „Názáreti Jézus halála és csudálatos feltámadása után tizenhét esztendővel, a Szamáriát behálózó poros ösvényeken, amelyeket minduntalan betemet és elnyel a sivatag szeszélyes homokja, bukkan fel...” (Kiš, 1990: 7). A földrajzi teret, a sivatagot megrajzoló múltbeli térkép párja az eleven emberi testben kibomló, eleven, egyidejű térkép, egy virág, egy fölrepedt narancs, egy szarkóma rajzolata, egy „haláltérkép”. Danilo Kiš térrajzolatának musili pontja Kákánia: „Karl Georgijevis Taube a magyarországi Esztergomban született 1899-ben. Bármennyire is szüksézuak is a legkorábbi éveire vonatkozó adatok, a század eleji kisváros vidékies szürkesége világosan kirajzolódik az idők ködéből: a szürke, földszintes házak, a hozzájuk tartozó udvarok, amelyeket a lassan tovalahadó nap egymástól élesen elhatárolt, vakító fényű négyszögekre és nedvesdohosan sötétlő árnyékokra tagol; az akácfasorok, amelyek tavasszal a gyermekbetegségek, a köhögés elleni szirup és a karamellcukorka émelyítő illatával illatoznak; a patika hideg, barokkos fénye, ahol csak úgy ragyog a fehér porcelán edények gótikája; a kövezett udvarú, komor *gimnázium* (kopott zöld padok, bitófára emlékeztető leszakadt hinták, és fehérre meszelt deszkaklozetok); a Mária Terézia-sárgára meszelt városháza, az azokban a románcokban emlegetett dércsípte levélnek meg őszirózsának a színével, amelyeket estefelé a cigányzenekar játszik a Grand Hotel kerthelyiségében” (Kiš, 1978: 48). A Monarchia centrum-funkciója bomlik föl a hét szereplő közös történetében, s tolódik el a periféria, illetve az új Központ felé, amely „nem más, mint a III. Internacionálé, azaz Moszkva. De milyen spirituális szerepet tölthet be az új Központ? Az új Központ feltételezi a Kelet felé fordulást. Ahogy a szerzők, úgy szereplőik is Kelet felé tartanak. Az új vallás Mekkája felé fordulnak. Zsigereikben érzik az új Központ hívását, de ha figyelmesen olvassuk a közép-európai szerzők írásait (Kunderától Sorin Titelig és Mrožektól Bulatovićig), megfigyelhetjük, hogy az új Központ csupán megmunkálja a régi Központ által hátrahagyott nyersanyagot. Mintegy tovább materializálja azt. A testbe való visszazuhanást teszi véglegessé” (Ungureanu, 2003). Test és lélek kínja Kiš szarkóma-rajzolatValahol az álmok földjén létezik egy ország, írja Tolnai, „amelynek van alföldje és van tengere is, furcsa egzotikus-misztikus irodalmi, művészeti vannak, furcsa, gyönyörű nagyvárosai, sok centruma...” (Tolnai, 2004: 84). Tolnai országának a tenger, az azúrban (AZÚR – AZ ÚR) való kiteljesedés a végső értelme, a Tolnai-féle dinamikus vízrajz egy másik világ, az elmúlás, a halál dimenzióit nyitja meg.

Danilo Kiš a *Holtak enciklopédiája Post scriptum*ában történeteinek metafizikai magjaként, témajaként a halált jelöli meg. „A történelmet a győztesek írják. A szájhagyományt a nép teremti. Az írók fantáziálnak. Bizonyos csak a halál” (Kiš, 1990: 128). Egy évvel halála előtt, 1988-ban Danilo Kiš feltárja, miért helyezte szövegvilága középpontjába a halál motívumát: „Igen, a halál az egyik visszatérő témám. Másfelől azonban a halál központi helyet foglal el minden filozófiai vizsgálódásban, minden vallási kérdésben, annak ellenére, hogy a filozófia és a vallás ebben a mi dekadens korunkban nem reflektál elemzően a halálra, s még kevésbé ad megoldást. Egyébként az irodalom ezt teszi öröktől fogva, hiszen az ember lényegi vonása az a tulajdonsága, mely megkülönbözteti az állattól, önnön haláltudata. [...] Az irodalom pusztá létével a halál feletti győzelmet is jelentheti. Valószínűleg ez a halál nyújtotta vigasz egyetlen formája. [...] Az ember akkor kezdi el kutatni az élet rejtelmét és lehetőségeit, amikor kilép a gyermekkorból, ami tulajdonképpen saját haláltudatának megjelenésével jár. Tudni azt, hogy az élet nem lesz hiábavaló, segít minket a halállal való szembesülésben, s a felette aratható győzelemben” (Bagi idézi, 1992: 72).

A „fantáziálás” jelentős történetformáló szándék mindkét írónál. Különösen Danilo Kiš szövegtereiben. A *vörös Lenin-bélyegeket* „merő fantázia” az egész megjegyzéssel bocsátja útjára. A *Post scriptum*ban ezzel ellentétben mintha valós háttérrel adna. Dokumentál, az olvasói figyelem, értelmezés befolyásolása céljából. Ez a szöveg a színtere a tudományos beszédmódok, hermeneutikák parodisztikus élű megjelenítésének, midőn nyomatékosítja: a szövegben, akár Mendel Oszipovics leveleiben, szerelmes sóhajok, érzéki célzások, irodalomelméletek, útleírások, verstördékek” keverednek (Kiš, 1990: 184). A fenti módokon, előbb a látszólagos dokumentáló szándék, tárgyilagosság nyomatékosítása révén, majd a tárgyilagos intenció megingatása, a szöveg hitelességének szétfoszlatása, misztifikálása révén kapcsolható a Kiš-féle szövegterrénum az amerikai horror, sci-fi forrásvidékéhez, kultúr- és irodalomtörténeti hozadékához. Kiš szövegtartalmai és szövegalkotó eljárása – az ironikus tudománylevűség (Bagi, 1992) – Howard Philips Lovecraft (1890–1937) „szövegaktusára” emlékeztet.

Lovecraft elbeszélői módszere „a maga korában forradalminak számított, történetei ugyanis különböző narratív rétegeken keresztül bomlanak ki: naplók, levelek, feljegyzések, álmok, könyvek révén. Ez a kollázsszerű narratíva sok tekintetben a posztmodern elbeszélésmódot vetíti előre” (Beregi, 2006: 5).

Necronomicon (*Halott Nevek Könyve, Útikalauz a halottak vidékeire*) c. szövegüniverzuma (magának a szerzőnek az útmutatása szerint) akkád, babiloni, perzsa, izraeli, egyiptomi és görög mágikus anyagok kompilációja, kalandos a története, félelmetes az ereje, kiadásait, másolatait különféle állami (nemzeti) könyvtárak és magángyűjtemények őrzik világszerte (Lovecraft, 2003a). A szerző hamisítva hitelesítő, „dokumentáló szándéka”³ nem más, mint szövegteremtő eljárás, amely a narráció fiktív eredetére mutat rá. A Lovecraft-szöveg

³ A *Necronomicon* a kiadó, August Derleth szerint nem mágikus szövegek, hanem az *Astronomica* c. római vers ihlette (NAGY 2005).

teremtőaktusa szerint a *Necronomicon* kultikus tárgy, mágikus varázskönyv (grimoár), amit Abdul Alhazred, örült arab író, megszállott alkímista írt Damaszkuszban 738-ban. Sírontúli teremtmények varázskönyve, sötét rejtelmek titkos kódexe. Lovecraft hitelesítő szándéka sikeresnek bizonyult, hiszen, amint barátja és kiadója Derleth közli „gyakran kapott olyan olvasói leveleket, amelyek azt kérdezték, hogy tényleg HPL birtokában van-e az örült arab, Abdul Alhazred által írt Al Azif vagy *Necronomicon*, és hogy ez a könyv megtekinthető-e a Miskatonici Egyetemi Könyvtárban” (Nagy, 2005: 3). Valójában a *Necronomicon* Lovecraft fantáziájának a szüleménye. Egyik levelében arról ír, Alhazred alakját öt évesen alkotta meg az *Ezeregyéjszaka* meséinek hatására. A könyvre Lovecraft novellái sokszor utalnak, de „Részletes tartalma mindig homályban marad, csak idézeteket ismerhet meg az olvasó. A *Necronomicon* mellett Lovecraft számos hasonló könyvet bemutat novelláiban, ilyen például a *Pnakotikus kéziratok*, *Dzyan könyve* vagy a *R'lyeh-i szöveg*, amelyek szintén az író fantáziájának termékei” (A *Necronomicon* eredeti története. <http://hu.omagyar.wikia.com/wiki/Necronomicon>).

Szajbély Mihály Mészöly Miklós nyomán jegyzi meg, a mágikus pillanat az a pillanat, amikor valami véglegessé, egyértelművé válik, kitalált történetté vagy a „valóság” fikciójává (Szajbély, 2003). Ehhez „a tényszerűség és fikció felismerhetetlenné elegyített aránya” szükséges, amely „nemhogy elhomályosítja, de éppenséggel kiemeli az »igazságot«. „Amilyen igaz, éppoly fantasztikus, »hihetetlenül fantasztikus« történet”-nek nevezi Kis a *Királyok és bolondok könyve* című elbeszélésben feldolgozott szöveg – a *Sioni Bölcsék Protocollumai*-nak keletkezését. (A magyar olvasó *A Cion Bölcséinek Jegyzőkönyve*ként ismerheti e művet.) Mindez azonban fordítva is érvényes: legyen bármilyen fantasztikus is Kiš története – igaz. Igaz abban az értelemben, hogy a lét olyan mozzanatát ragadja meg, mely hitelesen éppen abban a formában közvetíthető” (Bagi, 1992: 73).

Lovecraft halála után a könyv beépül egy okkultista gyülekezet, az Anton Szandor LaVey alapította kaliforniai Sátán egyházának a mitológiájába, mely egyház Lovecraftra mint író médiumra tekint. A hetvenes évektől hat különböző *Necronomicon*-változat jelenik meg, melyeknek köszönhetően „maga Lovecraft is bekerült a *Necronomicon* történetébe: az egyik kiadás előszava szerint Lovecraft apja egyiptomi szabadkőműves kapcsolatai segítségével szerezte meg, s mielőtt elméje megháborodott, fiának adta át a kötetet” (Kisantal, 2003: 8). Danilo Kiš egy interjúban, „amelyet V. Krivokapićnak adott (*NIN*, 1979), azt nyilatkozta, hogy szeretné, ha a *Fövenyóra* című regényét úgy olvasnák, mint a Kabbalát szokás” (Ungureanu, 2003). A fenti sors Danilo Kiš esetében is beteljesedni látszik. A misztifikálódás első nyomai megjelenőben: „Lehet, hogy van, lehet, hogy nincs, tény: én életemben nem láttam vastagabb könyvet Kišről, mint ez a Radics Viktóriáé. Súlyos, fényes, fekete, akár egy sötét márványtábla, melynek mélyéről Danilo arca úszik elő, lebeg, de úgy, mintha valami spiritiszta szeánsz közben néznénk a már viszonylag rég eltávozott író” (Balázs, 2015).

A fenti szövegteremtő mintát, eljárást működteti Danilo Kiš *Holtak enciklopédiája* valamint *Királyok és bolondok* c. szövegének a megszerkesztésekor.

A mágikus könyv (Lovecraft *Necronomicon*jának a nyomán) motívuma Közép-Kelet-Európában Kiš enciklopédiájában ölt testet, majd később a Tolnai-szövegekben is felbukkan.

A gyönggyel töltött browning márványtornyában, apa kék füzetében versei, novellája, citátumainak „kék szimfóniája” olvasható. Az (el)múlt idő emlékvilága tengerké, és az ismeretlenbe fut: „...ott abban a kőházban / a kőfaragók magas tornyában / egy kék füzetet találtam / AZÜR írta rajta arabul is AZUL / bent meg azt hogy *kis kék könyv: ADRIA* / beleolvastam de semmit sem értettem...” (Tolnai, 1992: 159). Tolnai Ottó a *Világítótorony* eladóban két mitikus könyvről beszél, az egyik a Nagy sós könyv, a másik a Nagy cukroskönyv... „ahogyan elképzelttem, egy testes regényt ír a zentai cukorgyárról, amely az első magyar könyvként végre legtekintélyesebb irodalmi díjunkt, a NIN-díjat is minden bizonnyal kiérdemli majd. (...) Egyszer, emlékszem, meg is kérdeztem, hol tart a nagy cukros könyvével (mert úgy képzeltem, a sós könyv fog elkészülni)?” (Tolnai, 2010: 15–16).

Danilo Kiš enciklopédiájának lényegi vonása a részletekben megbúvó teljesség. A mindent feljegyezni a világ dolgairól terve a „tények” fantasztikus rajzolatát teremti meg, s visszamutat Lovecraft eljárására, forrására: „a fantasztikum és az abból kinövő horror forrása a kultúra, illetve az események során maga a kultúra legitimitása kérdőjeleződik meg” (Kisantal, 2003: 3). A kanonizált, megismerhetőnek és ismertnek hitt kultúra teréből előtüremkedő ismeretlen összetevők teremtik meg a kozmikus rettenet (Lovecraft, 2003b) motívumát. A felszín alatt megbúvó idegen világtól, az ismeretlentől való rettegést testesítik meg „a fiktív, de állandóan hivatkozott szövegek” (Kisantal, 2003: 5), amelyek folyamatosan (többszöri és többféle kontextusban történő hivatkozás révén) és visszavonhatatlanul „rámutatnak a kultúrán belül bizonyos hiányokra, elfojtott területekre, illetve lehetséges alternatívákat mutatnak meg, magának az adott kulturális közegnek a hatalmi diskurzusát rombolják” (Kisantal, 2003: 5). Lovecraft fiktív szövegüniverzumának alapvető vonása a töredékesség, novellái „a rejtélyre, a fragmentáltságra, a rész-információkból keletkező csonka, ám csonkaságában is megdöbbentő bizonyosságra épülnek” (Kisantal, 2003: 6). A fentiekből eredően Lovecraft nyelvhasználatát sajátos kettősség jellemzi, „egy egyszerre burjánzó és szárazon kvázi-tudományos nyelvezet” (Matolcsy, 2010: 8). A részletekben megbúvó teljesség, az egyszerre burjánzó és szikár szöveg(nyelv) a Tolnai prózájának is lényeges ismertetőjegye.

A holtak enciklopédiájának olvasása és kijegyzetelése (Lovecraft nyomán) titokban, éjszaka történik – éjszaka egy múzeumban, ahol a mágikus könyvet, a tudás forrását őrzik.

Tolnai Ottó szövegrészletei a lexikonforma mellett a misztifikált gyűjtemény, a szemétdomb, a lerakat, a (mágán)múzeum színterét is bekapcsolják. A megőrzés, a muzealizálás, archiválás gesztusát a *Rovarház* (1969) én-elbeszélője tudatosítja először (Novák, 2014). Olyan terep ez, amelyben „A kor, a táj, az előállítás, a

korábbi tulajdonos – az igazi gyűjtő számára minden könyv esetében egyetlen mágikus enciklopédiában találkozunk, amelynek összessége maga a tárgy története. Itt, e vékony földszíven a nyomára akadhatunk, hogyan válnak a nagy fiziognómikusok – hiszen a gyűjtők a dologi világ fiziognómusai – sorsfejtőkké” (Tolnai, 2007: 322). A tárgyakat, történeteket, szövegrészeket, szavakat gyűjtő „mágusok” (Simon, Rhém Romul) a kaotikus élet, a kaotikus kultúra újraszervezői: Az Egész, amely már ki tudja, mikor, eltörött, az állandóan leomló, leromboló Egész fantomfájdalma vezérli a gyűjtőt. A fejében akárha létezne valami a mozaikkészítő fordított vázlatához hasonló tervrajz” (Tolnai, 2007: 323).

Juhász Erzsébet Mészöly és Kiš prózáját vizsgálva Közép-Európát virtuális kulturális régióként határozza meg. A hely, a régió „szellemét” a nyugat európai kulturális minta alakítja, s ezért az egyes szövegvilágok vizsgálata során párhuzamos jelenségekről és kölcsönhatásokról egyaránt beszélhetünk (Juhász, 1995). Az utóbbi megállapítás Danilo Kiš és Tolnai Ottó regényszövegeinek a vizsgálatakor is megtapasztalható. A két szerző térbeli, biográfiai, kulturális „köztes” pozícionáltsága, az alkotói identitás szintjén megnyilvánuló közvetett és közvetlen kapcsolódások, átjárások valamint a nyugat-európai kulturális térre generálta interkulturális játék egyaránt igazolja ezt. A léhelyzet, a formateremtő eljárások rokoníthatósága mellett lényeges momentum az alkotói folyamat, a szövegteremtés alapanyagaként is értelmezhető kultúra („az elérhető kultúrák közötti szabad ringatózás” Szajbély, 2003: 67), melynek „immanens jelenléte megannyi allúzió, reminiscencia, az egyetemes európai örökségből vett citátumok alakjában” (Kiš, 1994: 170) tapasztalható meg.

FORRÁSOK

- Kiš, Danilo. (1978). *Borisz Davidovics síremléke. Hét fejezet egy közös történetből*. Újvidék: Forum Könyvkiadó
- Kiš, Danilo. (1990). *A holtak enciklopédiája*. Budapest: Európa Könyvkiadó
- Tolnai, Ottó. (1992). *Versek könyve*. Budapest: Széphalom Könyvműhely. Elektronikus kiadás: Budapest: Petőfi Irodalmi Múzeum, 2010. <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=3&origOffset=-1&docId=3&secId=89&limit=10&pageSet=1>. (2013. IX. 22.)
- Tolnai, Ottó. (2001). *Balkáni babér*. Pécs: Jelenkor. Elektronikus kiadás: Budapest: Petőfi Irodalmi Múzeum, 2010. <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=1&origOffset=-1&docId=716&secId=66405&limit=10&pageSet=1>. (2013. IX. 22.)
- Tolnai, Ottó (2004). *Költő disznósírból*. Pozsony: Kalligram Elektronikus kiadás: Budapest: Petőfi Irodalmi Múzeum, 2010. <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=1&origOffset=-1&docId=819&secId=76592&limit=10&pageSet=1>. (2013. VIII. 13.)
- Tolnai, Ottó. (2006). *Ómama egy rotterdami gengszterfilmben. Regény versekből*. Zenta, zEtna
- Tolnai, Ottó. (2007). *A pompeji szerelmesek*. Pécs: Alexandra kiadó. <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=1&origOffset=-1&docId=7811&secId=819601&limit=10&pageSet=1>. (2013. XII. 19.)
- Tolnai, Ottó. (2010). *Világítótorony eladó*. Zenta: zEtna. Elektronikus kiadás: Budapest: Petőfi Irodalmi Múzeum, 2012. <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=3&origOffset=-1&docId=8343&secId=846915&limit=10&pageSet=1> (2013. XII. 19.)

IRODALOM

- Bagi, Ibolya (1992). Mulandó történések halhatatlansága. Danilo Kiš: A holtak enciklopédiája. *Tiszatáj*, 7: 71–76.
- Balázs, Attila (2015). Danilo Kiš élete és irodalma. *Élet és Irodalom*, 28. http://www.es.hu/balazs_attila;daniilo_kis_elete_es_irodalma;2002-12-03.html. (2015. VII. 12.)
- Beregi, Tamás (2006). A kárhozat partjain túl. Lovecraft-adaptációk. *Filmvilág*, 6: 32–36. http://www.filmvilag.hu/xereses_frame.php?&ev=2000&mod=tartalom. (2014. XI. 12.)
- Csányi, Erzsébet (2013). Instant világ. A jugoszláv „új művészeti praxis” hatása Fenyvesi Ottó költészetére. In: *A változás kultúrája – régiók és mozgásteretek*. A Nyelv és kultúra a változó régióban című VII. Hungarológiai Kongresszus interdiszciplináris szimpóziuma. Kolozsvár, 2011. aug. 26–27. Szerk. Breszán István. Kolozsvár: Egyetemi Műhely Kiadó, Bolyai Társaság. 129–139.
- Kiš, Danilo (1994). *Kételemek kora*. Pozsony, Újvidék: Kalligram, Forum Könyvkiadó
- Földes, Csaba (2007). „Interkulturális kommunikáció”: koncepciók, módszerek, kérdőjelek. *Fordítástudomány*, 1: 14–39.
- Horváth, Csaba (2011). Családi Atlantisz. Európa mint emlékezet és nosztalgia. Czesław Miłosz, Danilo Kiš és Konrád György Közép-Európája. *Irodalmi Jelen*, <http://www.irodalmijelen.hu/05242013-1518/csaladias-atlantisz-europa-mint-emlekezet-nosztalgia-czeslaw-milosz-daniilo-kis-konrad>. (2014. XI. 22.)

- Ispánovics Csapó, Julianna (2007). Tolnai Ottó művei más nyelveken. Adatok egy Tolnai bibliográfiához. In: *konTEXTUS. Összehasonlító irodalmi tanulmányok*. Szerk. Csányi Erzsébet. Újvidék: VMFK, BTK. 117–136.
- Juhász, Erzsébet 1995. A formatudat Mészöly Miklós és Danilo Kiš prózájában. *Tiszatáj*, 2: 49–54.
- Kisantal, Tamás (2003). Fantasztikum, horror és töredékesség H. P. Lovecraft szövegeiben. *PRAE*, 1: 1–10. <http://www.prae.hu/prae/journals.php?jid=43&jaid=236>. (2014. XI. 22.)
- Konrád, György (2011). *A közép tágulása. Az autonómia kísértése 2*. <http://www.pim.hu/object.de64618a-8ed3-4c3e-8271-e02df210b742.ivy>. (2014. XII. 2.)
- Lovecraft, Howard Phillips (2003a). A Necronomicon története. Galamb Zoltán fordítása. In: *Howard Phillips Lovecraft összes művei 2*. Szeged: Szukits Könyvkiadó. <http://hplovecraft.hu/biblio.php?module=read&id=154&lang=magyar>. (2014. X. 12.)
- Lovecraft, Howard Phillips (2003b). Természetfeletti rettenet az irodalomban. Galamb Zoltán fordítása. In: *Howard Phillips Lovecraft összes művei 2*. Szeged: Szukits Könyvkiadó. <http://hplovecraft.hu/biblio.php?module=read&id=154&lang=magyar>. (2014. X. 12.)
- Matolcsy, Kálmán (2010). *Találkozás a „határtalan és rút ismeretlennel”*. Tudomány, kategorizáció és névadás H. P. Lovecraft prózájában. Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei. Debrecen: Debreceni Egyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Angol-amerikai Program. 1–11. http://www.science.unideb.hu/media/document/110304_matolcsykalman.pdf. (2015. I. 12.)
- Nagy, András Pál (2005). *Necronomicon – A halott nevek könyve*. Budapest: Onga, Hermit Könyvkiadó Bt. A Necronomicon eredeti története. <http://hu.omagyar.wikia.com/wiki/Necronomicon>. (2014. XI. 23.)
- Novák, Anikó (2013). *Lexikonszócikkek mint a kultúra hordalékai. A lexikon szerepe Dubravka Ugrešić és Tolnai Ottó műveiben*. Lelőhely: Közép-Európai Tanulmányok Kara. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem. Online: <http://www.fss.ukf.sk/hu/2013/03/13/lexikonszocikkek-mint-a-kultura-hordalekai/>. (2014. IX. 22.)
- Novák, Anikó (2014). A boldogság üvegfa. Áruház és múzeum Tolnai Ottó prózájában. *Irodalmi Szemle*. Online, 10. <http://irodalmiszemle.bici.sk/lapszamok/2014/2014-oktober/2185-novak-aniko-a-boldogsag-uevegfa-tanulmany>. (2015. I. 12.)
- Nóvé, Béla (2009). Családfák „gyökere-ága”. A genealógiák jelképvilága. *Új Forrás*, 6. <http://epa.oszk.hu/00000/00016/00146/090624.htm>. (2014. VIII. 22.)
- Radics, Viktória (2002). *Danilo Kiš. Pályarajz és breviárium*. Budapest: Kijárat
- Radics, Viktória (2005). „Ütött-kopott történelmi kofferünk”. Danilo Kiš visszahívása. *Európai Utas*, 4: 52–56. http://www.hhrf.org/europaiutas/61/radics_utott_kopott.pdf. (2015. I. 23.)
- Rudaš, Jutka (2012). Identitásaink horizontjai. *Hungarológiai Közlemények*, 2: 110–118.
- Szajbély, Mihály (2003). Tézisek Tolnai Ottó (prózaírói) munkásságának alakulástörténetéről. *Tiszatáj*, 10: 64–70.
- Toronyai, Gábor (é. n.) *Az interkulturalitás fenomenológiájának alapjai Edmund Hussrel késői gondolkodásában*. <http://www.c3.hu/~prophil/profi042/toronyai.html>. (2015. I. 22.)
- Ungureanu, Cornel (2003). Danilo Kiš – a Kelet felé vezető út. *Üzenet*, nyár. <http://www.zetna.org/zek/folyoiratok/80/ungureanu.html>. (2014. VIII. 12.)
- Virág, Zoltán 2010. Az élmények koloritja. (A folyó, a delta és a tenger kulturális alakzatai a symposionista költészetben és prózában). *Forrás*, 6: 6–14.

Julijana Ispanović Čapo

INTERKULTURALNE IGRE U ROMANIMA DANILO KIŠA I OTOA TOLNAIJA REZIME

Mađarsko-srpsko-hrvatsko-jevrejsko poreklo Danijela Kiša/Danila Kiša i jugoslovensko-srpsko-vojvođansko-mađarsko nasleđe Ot a (Kračuna) Tolnaija – i jedan i drugi i kao osoba i kao pisac pozicionirani su na granicama pojedinačne kulture. Interkulturalna pozicija (može biti naznačena i kao srednja-istočna-evropska) generiše kod oba umetnika višedimenzionalni, dinamični, u prelazima i u dvosmernim kontaktima bogat tekst romana.

Cilj studije je analiza ranih romana Danila Kiša kao i Ota Tolnaija u kontekstu južnoslovenskog, mađarskog i evropskog (kulturnog) prostora. Fragmentarnost, žanrovski i interkulturalni kontakti, galerija raznih neobičnih/nastranih alterega koja se pojavljuju u raznim kulturalnim kontekstima i na graničnim prelazima, obećavaju nam mogućnost sinteze modela kulture koji reprezentuje kulturalne uzorke šesdesetih godina 20. veka

Ključne reči: roman, interkulturalnost, granica, model kulture, Danilo Kiš, Oto Tolnai

Ispánovics Csapó Julianna

INTERCULTURAL PLAY IN THE WORLD OF THE NOVELS OF DANILO KIŠ AND OTTÓ TOLNAI

SUMMARY

Dániel Kiss/Danilo Kiš with Hungarian-Serbian-Croatian-Jewish ancestry, and (Kracsun) Ottó Tolnai with the Yugoslavian-Serbian-Vojvodinian one – both are equally figures and text creators of a cultural (national, social) intermediary position. In case of both writers, the intermediary position (which can be specified as Central-Eastern-European as well) generates a multi-dimensional, dynamic text world, abundant in transgressing, as well as back and forth connections.

The purpose of the study is the analysis of the texts of early novels by Danilo Kiš and Ottó Tolnai in the context of the Southern Slav area, the Hungarian cultural region and European positioning. The gallery of fractionality of the literary texts to be examined, their generic and inter-cultural transgressions, the frequently strange/peculiar alter egos developing from the various cultural contexts, appearing in the situations of one's being cut-off, offer the possibility of expressing, synthesising a multiple, exciting cultural model, representing the cultural patterns found in the 1960's.

Keywords: novel, interculturality, being cut off, cultural model, Danilo Kiš, Ottó Tolnai